

Remodelarea unui model?

Modelul Social European, schimbare și stabilitate în perioada pandemiei Covid-19

■ GEORGETA GHEBREA

[University of Bucharest]

Abstract

The pandemic is a social crisis, too. The European Union intends to create unified responses to this crisis and thus reduce the social costs. The pandemic modifies not only sectoral social policies, but also deeper aspects of the European social model, such as ideology and principles. This article explores changes of European social policies, in relation to personal and social life. The main assumption is that some of changes are adjustments to the pandemic, but most of them are rather pre-existing trends, now emphasized: larger decommmodification, protection for atypical employment, social security schemes covering new risks and instruments for a new work-life balance.

Keywords

European social model; European Union; pandemic; social costs; social protection; atypical work

Introducere

Modelul social european (MSE) este un concept evolutiv, sensibil la schimbările societății și politicii. Pandemia a afectat viața socială și pe cea personală, având mari costuri sociale. Atât statele europene, cât și Uniunea Europeană (UE), au încercat să implementeze politici pentru contracarea acestor costuri. Articolul își propune să identifice și să exploreze principalele modificări produse pe durata pandemiei, atât în realitatea socială, cât și în politicile sociale. „Ipoteza” principală susține că schimbările produse de pandemie sunt importante, dar ele accelerează sau accentuează tendințe deja existente. Acest lucru determină, totuși, anumite „remodelări” ale MSE privind ideologia, valorile, principiile, obiectivele, grupurile țintă și instrumentele sale.

Voi încerca să-mi susțin ideile pe baza literaturii științifice recente despre această tematică, a documentelor oficiale, statisticilor, rapoartelor unor organizații și discursurilor politice.

Modelul social european – un concept evolutiv

În literatura de specialitate, MSE este un concept controversat. Astfel, unii autori afirmă că, dată fiind marea diversitate a modelelor sociale

naționale, MSE nu există¹. Alții autori consideră că MSE este prezent mai ales în documentele și discursul instituțiilor europene², încorporat în acquisul social al UE³. În sfârșit, MSE este văzut ca un fundament comun al statelor bunăstării europene⁴. Din punctul meu de vedere, MSE este rezultatul unei dinamici de influență reciprocă între nivelurile național și supranațional al politicilor sociale. Caracteristic MSE este faptul că cheltuielile sociale nu sunt văzute ca o risipă ci ca un instrument de consolidare a competitivității⁵. Astfel, MSE este fundamentat pe paradigma investiției sociale și a redistribuirii.

Politicile sociale europene se constituie pe măsură ce UE se extinde, exprimând și nevoia legitimării UE în fața propriilor cetățeni, convingându-i că trăiesc în din cel mai bun model social din lume. MSE devine astfel un puternic instrument polemic și propagandistic. MSE se bazează pe valori specifice: solidaritate, incluziune, egalitate de șanse, coeziune economică și socială, dialog social.

MSE nu este un concept static, el s-a redefinit de la o etapă la alta a construcției europene, după părerea mea, în funcție de doi factori principali: extinderile succesive ale UE și schimbările de paradigmă în politicile publice (trecerea de la paradigma keynesistă la cea neoliberală la sfârșitul anilor '80)⁶.

Impactul social al pandemiei

Față de alte crize, pandemia afectează toate aspectele vieții personale și colective, determinând, printre altele, creșterea șomajului, a inegalităților, scăderea veniturilor, costuri foarte mari în sănătate, incertitudine, probleme mentale, scăderea calității educației⁷. Costurile sociale ale pandemiei au fost măsurate și prezentate în diferite studii. Astfel, Fundația Europeană pentru Îmbunătățirea Condițiilor de Viață și de Muncă (Eurofound) a lansat un barometru în trei runde: aprilie 2020, iulie 2020 și aprilie 2021, la care au participat 190 000 de respondenți din cele 27 de state⁸. Acest barometru arată că 37% din respondenți au avut nevoie de ajutor (cel mai frecvent, beneficii de șomaj, venituri din asistență socială, alocații și concedii medicale). Șomerii și lucrătorii pe cont propriu sunt cei care au apelat cel mai frecvent la ajutoare sociale iar pensionarii cel mai rar. Studiul arată un declin îngrijorător al capitalului social și al încrederii în instituții. Declinul este cel mai mare în cazul guvernelor și cel mai redus în privința UE (tabel 1).

1 James Wickham, *The End of the European Social Model: Before It Began?* (Dublin: ICTU Publications, 2002), 7.

2 Maria Jepsen, Amparo Serrano Pascual, "The European Social Model: an exercise in deconstruction", *Journal of European Social Policy*, 15-3 (2005): 232.

3 Daniel Vaughan-Whitehead, *Is Europe Losing Its Soul? The European Social Model in Times of Crisis* (Geneva: ILO Publications, 2014), 12.

4 Fritz W. Scharpf, "The European Social Model: Coping with the Challenges of diversity", *Journal of Common Market Studies*, 40-4 (2002): 648.

5 Anton Hemerijck, "The Self-Transformation of the European Social Model(s)", in Gøsta Esping-Andersen (ed.), *Why We Need a New Welfare State* (Oxford: Oxford University Press, 2002), 174.

6 Peter A. Hall, "Policy Paradigms, Social Learning, and the State: The Case of Economic Policymaking in Britain", *Comparative Politics*, 25-3 (1993): 279.

7 Pentru fapte și date despre aceste aspecte a se vedea și: Nicola Countouris, Romuald Jagodziński (eds.), *Benchmarking Working Europe. Covid-19 and the world of work: the impact of a pandemic* (Brussels: ETUI Publisher, 2020).

8 Daphne Ahrendt, Massimiliano Mascherini, Sanna Nivakoski, Eszter Sándor, *Living, working and COVID-19: Mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year* (Dublin: Eurofound, 2021), https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef21064en.pdf, accesat 31.05.2021.

Tabel 1: Evoluția încrederii în institutii (scor mediu din maxim 8 puncte)

Instituția	Aprilie 2020	Iulie 2020	Aprilie 2021
Guvern	4,8	4,6	3,9
Media virtuale	4,6	4,5	4,2
UE	4,5	5,1	4,6
Poliție	6,2	6,2	5,7
Sistemul de sănătate	6,4	6,5	5,9

Sursa: prelucrare după Ahrendt et al., *Living*, 14.

Costurile sociale plătite de statele membre sunt, însă, inegale. Cele mai lovite au fost cele cu un grad de ocupare atipică ridicat dar cu sisteme de securitate socială mai puțin capabile să protejeze lucrătorii atipici (Italia, Spania, Grecia). Ulterior, în UE s-au implementat scheme temporare de ajutor de care au beneficiat 42 de milioane lucrători atipici⁹. Datorită faptului că în UE statele au sisteme de protecție socială comprehensive, criza socială a fost aici mai puțin drastică decât cea economică¹⁰.

Aș vrea, însă, să mă refer și la alte trei aspecte:

Redefinirea spațiului de muncă. Ocuparea atipică, digitalizarea și precarizarea muncii există de ani buni dar ele au fost exacerbate în pandemie¹¹. Astfel, în Uniunea Europeană, statusurile atipice reprezintă un sfert din populația ocupată¹². Acum are loc, însă, după părerea mea, o mutație quasi-ontologică în sfera muncii. Weber¹³ definește modernitatea prin două trăsături: separarea activității economice de gospodăria familială și birocracia. Ambele trăsături parcurg un proces de redefinire, accentuat de adaptarea la contextul pandemic. Astfel, separarea muncii de domiciliu se estompează prin lucrul de acasă, facilitat de noile tehnologii de comunicare (tabel 2). Cele două sfere – munca și viața privată – se suprapun, cu consecințe asupra stresului și sănătății mentale. Tensiunea dintre viață și muncă a fost resimțită mai ales de mamele cu copii mici¹⁴. Riscul de depresie a crescut, ajungând la 64% în rândul tinerilor¹⁵.

Tabel 2: Redefinirea locului de muncă – UE 27

Localizarea muncii	Aprilie 2020	Aprilie 2021
Doar acasă %	34	24
Și acasă și în alte locuri %	14	18
Numai la servicii %	52	59
Pondere medie ore lucrate acasă %	35	36

Sursa: prelucrare după Ahrendt et al., *Living*, 2.

Putem observa, de asemenea, o tendință de debirocratizare, de reorganizare a companiilor pe echipe, de atenuare a ierarhiei și înlocuirea ei cu rețele

9 Martin Myant, "The economic and social consequences of Covid-19", in Bart Vanhercke, Slavina Spasova, Boris Fronteddu (eds.), *Social policy in the European Union: state of play 2020. Facing the pandemic* (Brussels: European Trade Union Institute and European Social Observatory, 2021), 60.

10 Myant, "The economic", 60.

11 Irene Mandl, "New Forms of Employment in Europe – How New is New?", in Friedrich Ebert Stiftung, *The Transformation of Work* (Berlin: Social Europe Publishing, 2021), 14.

12 Esther Lynch, "Making work fit for workers after Covid-19", in Friedrich Ebert Stiftung, *The Coronavirus Crisis and the Welfare State* (Berlin: Social Europe Publishing, 2021), 62.

13 Max Weber, *Economy and Society* (Berkeley: University of California Press, 1978), 809, 880.

14 Ahrendt et al., *Living*, 3.

15 Ahrendt et al., *Living*, 4.

transorganizaționale¹⁶. Lucrul de acasă înseamnă și reducerea controlului și supravegherii exercitate de burocrație asupra lucrătorilor și creșterea autonomiei lor¹⁷.

Redefinirea timpului de muncă. Contopirea muncii și vieții private are loc nu numai spațial ci și temporal. Lucrând de acasă, utilizarea timpului devine mai flexibilă iar orarul de muncă rigid nu se mai respectă. Este în pandemie mai puțină muncă, mai mult timp liber? De fapt, se produce o segregare și mai mare între lucrătorii *blue collar*, cu activități ce nu se pot desfășura la domiciliu și cei *white collar*. Dificultățile adaptării la contextul pandemic au fost diferite pentru cele două categorii de lucrători: dacă pentru primii pandemia a însemnat restrângerea activității economice, șomaj și anxietate, pentru ultimii, ea a solicitat o adaptare rapidă și stresantă la noile tehnologii de comunicare și la potențialul dezechilibru dintre muncă și viață¹⁸.

Accentuarea decomodificării, concept prin care Esping- Andersen arăta¹⁹ cum statul bunăstării crează un palier nesupus regulilor pieței. În pandemie, tot mai multe bunuri și servicii devin gratuite, încetează să mai fie mărfuri. Accesul este tot mai liber la informație, la diferite platforme, biblioteci virtuale, filme și muzică, la mijloace de comunicare, în general. De asemenea, accesul la prestații și servicii sociale este mai deschis. Majoritatea statelor europene introduc venitul minim garantat, largesc eligibilitatea pentru asistență socială, deschid mai larg accesul la serviciile de sănătate pentru cei bolnavi de Covid-19. Forța de muncă însăși suferă o decomodificare, prin reducerea numărului de salariați și proliferarea statuturilor atipice.

Răspunsul Uniunii Europene la criza socială produsă de pandemie

A avut UE un răspuns adecvat pentru a diminua impactul și costurile sociale ale pandemiei? Acest răspuns a trebuit să țină cont de importante provocări: să fie un răspuns supranațional, dar adaptat la contextele sociale și politice naționale destul de diferite; să fie un răspuns holist, dar care consideră și interdependența dintre sectoare.

La început, răspunsul UE este sectorial (în sănătate, educație, incluziune, ocupare, securitate socială, coeziune economică și socială), abia la valul al treilea al pandemiei se consolidează un răspuns supranațional și o solidaritate transnațională²⁰. De asemenea, acest răspuns tinde să se coreleze cu reacțiile statelor membre²¹, de exemplu: generalizarea venitului minim garantat, creșterea cuantumurilor beneficiilor de asistență socială, protejarea lucrătorilor afectați de reducerea activității, implementarea unor scheme de ocupare *kurzarbeit*, investiții în sănătate și în serviciile de îngrijire.

Pandemia a revalorizat dimensiunea socială a UE. Între Summitul social de la Nisa (1997) și cel de la Göteborg (2017) au trecut 20 ani, sugerând un interes mai redus față de chestiunile sociale. Summitul social de la Porto s-a desfășurat, însă, la

16 Valeria Pulignano, Markieta Domecka, Karol Muszyński, Lander Vermeerbergen, Me-Linh Riemann, "Creative labour in the era of Covid-19: the case of freelancers", *ETUI Working Papers*, 2 (2021): 6.

17 Lynch, "Making", 67.

18 Çiğdem Boz, Ayça Tekin-Koru „The pandemic and the recolonisation of time” *Social Europe*, 8th May (2020): 3, <https://www.socialeurope.eu/the-pandemic-and-the-recolonisation-of-time>, accesat 31.05.2021.

19 Gösta Esping-Andersen, "The three political economies of the welfare state", *Canadian Review of Sociology and Anthropology*, 26-1 (1989): 9.

20 Stefanie Börner, "Is the coronavirus going to reshape the European welfare state?", in Friedrich Ebert Stiftung, *The Coronavirus Crisis and the Welfare State* (Berlin: Social Europe Publishing, 2021), 21.

21 Börner, "Is the coronavirus", 30-32.

numai 4 ani după Göteborg. Comisarul european pentru locuri de muncă și drepturi sociale, Nicolas Schmit, afirmă că austeritatea bugetară, care a fost abordarea principală a UE în gestionarea crizei economice precedente, este răspunsul greșit. Această abordare a generat deteriorarea serviciilor publice, creșterea populismului, a sărăciei și șomajului: „este timpul să dăm o față mai socială uniunii”²². Astfel, răspunsul UE la pandemie pare a da câștig ideologiei sociale a „welfarismului”²³, în fața altora, precum neoliberalismul sau naționalismul²⁴.

Totuși, după părerea mea, Summitul de la Porto nu aduce ceva fundamental nou în raport cu cel de la Göteborg. El reafirmă cele 20 de principii ale Pilonului european al drepturilor sociale și, astfel, dă un mesaj clar privind importanța socialului în UE.

Putem decela trei etape ale răspunsului UE chiar în primul an al crizei pandemice²⁵: Într-o primă etapă (martie 2020) măsurile luate au vizat flexibilizarea financiară (relaxarea normelor privind ajutorul de stat, suspendarea regulilor bugetare ale UE, abandonarea cerințelor de cofinanțare pentru fondurile europene). A doua etapă (aprilie 2020) lansează finanțări noi: SURE (pentru menținerea locurilor de muncă); Fondul de garantare european pentru IMM; credite pentru sănătate (tratamente, echipamente, creșteri de salarii, angajări). A treia etapă (mai 2020) proiectează un răspuns supranațional unitar: Programul Next Generation EU – Mecanismul de redresare și reziliență, concretizat în 2021. Acest program este un pas important, atât în plan real, cât și simbolic, pentru că depășește „tabuuri istorice ale integrării europene”²⁶. Inițiativele de mai sus sunt completate de propuneri legislative, precum instituirea salariului minim european și ameliorarea accesului la securitate socială a lucrătorilor atipici, inclusiv a nomazilor digitali²⁷.

Un rol important în conturarea răspunsului integrat și coerent în fața pandemiei, îl au politicile UE de coeziune economică socială și teritorială. Recent, pe 23 iunie 2021, Parlamentul european a adoptat pachetul de coeziune. Fondurile europene (în special Fondul de dezvoltare regională, Fondul social și Fondul de coeziune) „vor contribui și la redresarea după pandemia de COVID-19”²⁸.

Pandemia a tras un semnal de alarmă puternic asupra pericolelor generate de intervenția brutală asupra mediului și de interacțiunea abuzivă cu ființele non-umane. De aceea, răspunsul UE are o importantă nuanță „verde”. Astfel, acțiunea socială și cea ecologică nu mai pot fi separate, UE promovând un proiect sinergic.

22 Nicolas Schmit, “Austerity would be the wrong answer to this crisis”, Interview by Cordula Schnuer, *Delano*, 10 May 2021, <https://delano.lu/d/detail/news/austerity-would-be-wrong-answer-crisis/214578>, accesat 25.05.2021.

23 Malcolm James, Sivamohan Valluvan, “Coronavirus Conjuncture: Nationalism and Pandemic States”, *Sociology*, 54-6 (2020): 1239.

24 Anton Hemerijck, Robin Huguenot-Noël, “The Covid-19 wake-up call to buttress social investment”, in Friedrich Ebert Stiftung, *The Coronavirus Crisis and the Welfare State* (Berlin: Social Europe Publishing, 2021), 58-60.

25 Bart Vanhercke, Slavina Spasova and Boris Fronteddu, “Facing the economic and social consequences of the pandemic: domestic and EU responses”, in Bart Vanhercke, Slavina Spasova, Boris Fronteddu (eds.), *Social policy in the European Union: state of play 2020. Facing the pandemic* (Brussels: European Trade Union Institute and European Social Observatory, 2021), 157.

26 Silvia Merler, “Next Generation EU: how does it work and what does it mean for Europe?”, *Algebris*, 27.07.2020, <https://www.algebris.com/policy-research-forum/next-generation-eu-how-does-it-work-and-what-does-it-mean-for-europe/>, accesat 17.01.2021.

27 Vanhercke et al., «Facing», 173.

28 Parlamentul European, «PE adoptă fonduri mai favorabile mediului pentru dezvoltarea și cooperarea regională», *Comunicat de presă*, 24.06.2021 <https://www.europarl.europa.eu/news/ro/press-room/20210621IPR06628/pe-adopta-fonduri-mai-favorabile-mediului-pentru-dezvoltarea-regionala>, accesat 5.07.2021.

Tendențe de remodelare a MSE

Indiscutabil, pandemia a produs schimbări atât la nivelul supranațional, cât și la nivelul național al politicilor sociale. Întrebarea pe care ne-o punem este dacă aceste schimbări confirmă tendințe deja existente sau produc mutații ale MSE? Studiind literatura recentă, statisticile publicate precum și rapoartele unor organizații, am sintetizat două categorii de tendințe:

(1). Tendințe confirmate de pandemie. O astfel de tendință este dezinstituționalizarea protecției sociale. Pandemia a arătat inadecvarea protecției în centre rezidențiale, acestea fiind foarte expuse bolii. De asemenea, pandemia a grăbit adaptarea politicilor sociale la economia cuaternară. Aici putem menționa schimbările politice și legislative produse atât la nivel european, cât și în multe state membre, pentru protecția noilor statusuri de muncă și pentru dezvoltarea serviciilor de îngrijire a copiilor, adaptate statusurilor părinților, conform *Directivei privind transparența și previzibilitatea condițiilor de muncă*²⁹.

Pandemia a accentuat nevoia redefinirii MSE în sensul creșterii rezilienței sale în condiții „lichide”³⁰, de instabilitate și incertitudine. Această „lichiditate” schimbă întreaga viziune asupra riscurilor sociale (incluzând aici consecințele schimbărilor climatice) și asupra sistemelor de securitate socială destinate să le contracareze.

Cred, de asemenea, că pandemia a pus și mai mult în evidență o trăsătură specifică MSE: rolul-cheie jucat în politicile sociale de partenerii sociali și de actorii asociațivi, în general, demonstrând că solidaritatea este o valoare fundamentală pentru MSE. În unele cazuri, actorii asociațivi au reacționat înaintea autorităților publice³¹.

(2). Tendințe create de pandemie. Pandemia revigorează statul bunăstării, considerat pe ducă încă din anii '90 și puternic contestat de către paradigma neoliberală. Așa cum am arătat deja, pandemia accentuează decomodificarea caracteristică statului bunăstării. Acest lucru este vizibil printr-o tendință de restrângere a beneficiilor sociale selective (bazate pe criterii stricte de eligibilitate) și expansiunea celor universale. Vaccinurile înseși pot fi considerate un astfel de beneficiu universal.

Legat de creșterea intervenției autorităților publice în viața socială, nu cred că putem vorbi de o reîntoarcere la Keynes, dar pandemia a revitalizat sectorul public. Începând cu anii '80, sectorul public a fost supus privatizării, reducerilor bugetare și de personal, ca urmare a impunerii paradigmei neoliberale în politicile publice. Acum, el este revalorizat, pentru că devine esențial în gestionarea pandemiei, mai ales în ceea ce privește sănătatea, protecția socială, serviciile sociale, în general și chiar ordinea publică³².

O altă tendință este decuplarea prestațiilor de statusul de muncă al beneficiarului. În prezent sunt dominante cele condiționate de contribuții sociale dar fluiditatea și precaritatea ocupării determină tot mai multe persoane să nu poată contribui. A fost reluată discuția despre venitul de bază universal, ce ar putea reprezenta un instrument nestigmatizant și o simplificare a protecției sociale. Mai multe state europene l-au experimentat³³, fără concluzii clare; acum el este experimentat și în Germania.

29 «Directiva (UE) 2019/1152 a Parlamentului European și a Consiliului din 20 iunie 2019 privind transparența și previzibilitatea condițiilor de muncă în Uniunea Europeană», *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 11.7.2019 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32019L1152>, accesat 30.06.2021.

30 Zygmunt Bauman, *Liquid Modernity* (Malden: Polity Press, 2000), 7.

31 Asociația pentru Relații Comunitare, „Am ajuns înaintea statului”, 8.04.2020, <https://arcromania.ro/arc/am-ajuns-inaintea-statului>, accesat 20.05.2021.

32 Börner, „Is the coronavirus”, 24.

33 Georgeta Ghebre, „The Universal Basic Income as a potential innovative tool for reforming the social dimension of the European Union. Pros and cons”, *Eurint*, 5 (2018): 222.

De asemenea, asistăm pe durata pandemiei la revalorizarea unor activități pe care modernizarea le-a devalorizat: serviciile de îngrijire, munca la domiciliu și cea casnică. Kathleen Lynch numeste acest proces trecerea de la *homo oeconomicus* la *homo curans*³⁴. O întregă economie este, astfel, pe cale să se nască.

În sfârșit, cred că pandemia duce la o conștientizare mai acută a relației umanității cu natura și la recombinarea politicilor sectoriale, precum îmbinarea politicii sociale cu protecția mediului și cu digitalizarea. *Pactul verde european* este astfel o nouă strategie de dezvoltare – și nu de „creștere” (*growth*), ca în vechile strategii europene – bazată pe protecția socială ecologică împotriva noilor riscuri legate de mediu și dezastru naturale. Putem vorbi de politici eco-sociale sau chiar de „statul social ecologic”³⁵.

Accentul pus pe inovație, digitalizare și protecția mediului nu este, însă, lipsit de efecte perverse, riscând să mărească decalajul dintre statele membre mai dezvoltate și cele mai puțin avansate din punct de vedere tehnologic, în special cele din estul Europei. Un exemplu în acest sens este România, ale cărei propuneri de investiție în sistemul de irigații au fost respinse de Comisia Europeană, nefiind suficient de „verzi” și de inovatoare.

Concluzii

Pandemia a determinat și justificat o tendință de creștere a competențelor UE, care a început să se pregătească pentru a-i face față încă din ianuarie 2020. UE a realizat un efort remarcabil și rapid de mobilizare a resurselor, sfidând astfel acuzațiile că ar fi o birocrație greoie.

Tendința de creștere a competențelor UE a accelerat procesul de integrare la nivel european a politicilor sociale sectoriale, mai ales privind sănătatea și ocuparea forței de muncă. Gestionarea pandemiei a reclamat consolidarea dimensiunii sociale a UE, creșterea rolului său coordonator și a cooperării dintre state. Este însă nevoie de standarde sociale comune clare (de exemplu, privind lucrătorii atipici, convergența salariului minim sau instrumentele de echilibrare a muncii cu viața personală).

Cât de profundă este „remodelarea” MSE în timpul pandemiei? Îi sunt afectate ideologia, valorile, principiile, obiectivele și grupurile-țintă? Pandemia a accentuat tendințe preexistente și chiar a produs modificări ale acestor elemente, MSE fiind, așa cum am afirmat deja, un concept evolutiv. Cele mai importante schimbări, în analiza mea, sunt: o ideologie socială mai apropiată de welfarism; o protecție socială nestigmatizantă și mai adecvată situațiilor de viață multiple și fluide; sisteme de securitate socială mai adaptate noilor riscuri; sinergia politicilor sociale cu acțiunile din domeniile digitalizării și ecologiei; o tendință de universalizare a beneficiilor sociale ce marchează îndepărtarea de viziunea paternalistă, care decide cine merită și cine nu merită să primească aceste beneficii.

Reprezintă aceste schimbări o ruptură? Deși importante, schimbările menționate nu modifică nucleul MSE, care rămâne totuși un mod specific european de structurare a politicilor sociale pe baza paradigmei investiției sociale și a redistribuirii.

Sunt aceste schimbări temporare sau vor dăinui și după pandemie? Desigur, este dificil de făcut predicții dar cred că unele dintre ele anticipează posibile reforme structurale ale politicilor sociale europene, mai umaniste, mai puțin „biopolitice”³⁶.

34 Kathleen Lynch, „Care, capitalism and politics”, in Friedrich Ebert Stiftung, *The Coronavirus Crisis and the Welfare State* (Berlin: Social Europe Publishing, 2021), 3.

35 Éloi Laurent, „The four worlds of the social-ecological state”, *Social Europe*, 30th April 2020, <https://socialeurope.eu/the-four-worlds-of-the-social-ecological-state>, accesat 25.05.2021.

36 Michel Foucault, *Histoire de la sexualité. I. La volonté de savoir* (Gallimard: Paris, 1976), 183.

BIBLIOGRAFIE

- Anton Hemerijck, „The Self-Transformation of the European Social Model(s)”, in Gøsta Esping-Andersen (ed.), *Why We Need a New Welfare State* (Oxford: Oxford University Press, 2002), 173-214.
- Asociația pentru Relații Comunitare, „Am ajuns înaintea statului”, 8.04.2020, <https://arcomania.ro/arc/am-ajuns-inaintea-statului>, accesat 20.05.2021.
- Bart Vanhercke, Slavina Spasova, Boris Fronteddu (eds.), *Social policy in the European Union: state of play 2020. Facing the pandemic* (Brussels: European Trade Union Institute and European Social Observatory, 2021).
- Çiğdem Boz, Ayça Tekin-Koru „The pandemic and the recolonisation of time” *Social Europe*, 8th May (2020): 3, <https://www.socialeurope.eu/the-pandemic-and-the-recolonisation-of-time>, accesat 31.05.2021.
- Daniel Vaughan-Whitehead, *Is Europe Losing Its Soul? The European Social Model in Times of Crisis* (Geneva: ILO Publications, 2014).
- Daphne Ahrendt, Massimiliano Mascherini, Sanna Nivakoski, Eszter Sándor, *Living, working and COVID-19: Mental health and trust decline across EU as pandemic enters another year* (Dublin: Eurofound, 2021), https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef21064en.pdf, accesat 31.05.2021.
- „Directiva (UE) 2019/1152 a Parlamentului European și a Consiliului din 20 iunie 2019 privind transparența și previzibilitatea condițiilor de muncă în Uniunea Europeană”, *Jurnalul Oficial al Uniunii Europene*, 11.7.2019 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:32019L1152>, accesat 30.06.2021.
- Éloi Laurent, „The four worlds of the social-ecological state”, *Social Europe*, 30th April 2020, <https://socialeurope.eu/the-four-worlds-of-the-social-ecological-state>, accesat 25.05.2021.
- Friedrich Ebert Stiftung, *The Coronavirus Crisis and the Welfare State* (Berlin: Social Europe Publishing, 2021)
- Fritz W. Scharpf, „The European Social Model: Coping with the Challenges of diversity”, *Journal of Common Market Studies*, 40-4 (2002): 645-670.
- Georgeta Ghebreă, „The Universal Basic Income as a potential innovative tool for reforming the social dimension of the European Union. Pros and cons”, *Eurint*, 5 (2018): 213-227.
- Gøsta Esping-Andersen, „The three political economies of the welfare state”, *Canadian Review of Sociology and Anthropology*, 26-2 (1989): 9-32.
- Irene Mandl, „New Forms of Employment in Europe – How New is New?”, in Friedrich Ebert Stiftung, *The Transformation of Work* (Berlin: Social Europe Publishing, 2021), 14-19.
- James Wickham, *The End of the European Social Model: Before It Began?* (Dublin: ICTU Publications, 2002).
- Malcolm James, Sivamohan Valluvan, „Coronavirus Conjuncture: Nationalism and Pandemic States”, *Sociology*, 54-6 (2020): 1238-1250.
- Maria Jepsen, Amparo Serrano Pascual, „The European Social Model: an exercise in deconstruction”, *Journal of European Social Policy*, 15-3 (2005): 231-245.
- Max Weber, *Economy and Society* (Berkeley: University of California Press, 1978).
- Michel Foucault, *Histoire de la sexualité. I. La volonté de savoir* (Gallimard: Paris, 1976), 183.
- Nicola Countouris, Romuald Jagodziński (eds.), *Benchmarking Working Europe. Covid-19 and the world of work: the impact of a pandemic* (Brussels: ETUI Publisher, 2020).
- Nicolas Schmit, “Austerity would be the wrong answer to this crisis”, Interview by Cordula Schnuer, *Delano*, 10 May 2021, <https://delano.lu/d/detail/news/austerity-would-be-wrong-answer-crisis/214578>, accesat 25.05.2021.
- Parlamentul European, „PE adoptă fonduri mai favorabile mediului pentru dezvoltarea și cooperarea regională”, *Comunicat de presă*, 24-06-2021 <https://www.europarl.europa.eu/news/ro/press-room/20210621IPR06628/pe-adopta-fonduri-mai-favorabile-mediului-pentru-dezvoltarea-regionala>, accesat 5.07.2021.

Peter A. Hall, „Policy Paradigms, Social Learning, and the State: The Case of Economic Policy-making in Britain”, *Comparative Politics*, 25-3 (1993): 275-296.

Silvia Merler, „Next Generation EU: how does it work and what does it mean for Europe?”, *Algebris*, 27.07.2020, <https://www.algebris.com/policy-research-forum/next-generation-eu-how-does-itwork-and-what-does-it-mean-for-europe/>, accesat 17.01.2021.

Valeria Pulignano, Markieta Domecka, Karol Muszyński, Lander Vermeerbergen, Me-Linh Riemann, „Creative labour in the era of Covid-19: the case of freelancers”, *ETUI Working Papers*, 2 (2021): 4-29.

Zygmunt Bauman, *Liquid Modernity* (Malden: Polity Press, 2000).